

Bijzondere korstmossen bij Utrechtse forten

De bakstenen muren en voegen van Fort bij Vechten nabij Bunnik (1869), Fort 't Hemeltje bij Houten (1878) en Fort op de Ruigenhoekse Dijk bij Groenekan (1869), deel uitmakend van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, zijn nog nauwelijks verweerd, toch zijn de forten toplocaties voor korstmossen. Diverse bijzondere soorten zijn door Klaas van Dort, André Aptroot, Leo Spier en Nico de Bruin op het veelal kalkhoudende gesteente aangetroffen, waaronder enkele zeldzaamheden: Bolletjes-geleimos (*Collema fuscovirens*), Gewoon haarschubje (*Agonimia tristicula*), Kalkcitroenkorst (*Caloplaca lactea*), Kalk- en Gestippeld schriftmos (*Opegrapha mougeotii* en *O. vermicellifera*) en Kleine kalksteenwrat (*Acrocoria conoidea*), slechts vier keer eerder vastgesteld in Nederland. Ook schors van de vele dikke bomen en struiken rond de forten leverde spectaculaire vondsten op: Stoffig en Groen schorssteeltje (*Chaenotheca stemonea* en *C. brachypoda*), Licht muggenstrontjesmos (*Piccolia ochrophora*), pas in 2000 in Nederland ontdekt en Kort en (on)Gewoon schriftmos (*Opegrapha varia*, *Graphis scripta*). Fort Ruigenhoek spande de kroon met maar liefst 99 soorten korstmossen, meer dan van enig ander fort, bunker of vesting bekend is. De meest onverwachte soort op Fort Ruigenhoek was de Duinknoopjeskorst (*Bacidia bagliettoana*), een zeldzame soort die vooral op de grond in de stuivende duinen voorkomt. Bolletjes-geleimos, Groen schorssteeltje, Duinknoopjeskorst en alle vier de genoemde Schriftmossen staan op de Rode Lijst. Op Fort bij Vechten vinden restauratiewerkzaamheden plaats onder begeleiding van een ecooloog en na markering van bijzondere korstmosvegetaties om schade te voorkomen. Ook bij een herontwikkeling van Fort Ruigenhoek zal rekening worden gehouden met bijzondere korstmossen.

Herinrichting 'Strubben-Kniphorstbosch'

In dit jaar, na het einde van het broedseizoen, zal in dit enige archeologische reservaat in Nederland een begin worden gemaakt met de uitvoering van het inrichtings- en beheerplan van Staatsbosbeheer en Strootman Landschapsarchitecten (in 2008 gepubliceerd in een prachtig boek; Staatsbosbeheer regio Noord). Het was nog even wachten op de financiële middelen (van Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFO) en provincie Drenthe (ILG)). Doel is de vele sporen van het verleden meer inzichtelijk te maken in het noordelijk deel. De twee hunebedden springen in het oog, maar er zijn ook vele grafheuvels, en daarnaast sporen van nederzettingen, akkers, essen. Verder

loopt een bundel van karrensporen dat in de Middeleeuwen deel uitmaakte van de 'snelweg' tussen Coevorden en Groningen over de Hondsrug door het gebied. Toen overheerste hier een desolaat open zand- en heidelandschap. In het reservaat (377 ha groot) dat tussen Schipborg, Anloo en Annen in het Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa ligt, zullen hier en daar delen van het landschap open worden gekapt zodat voor wandelaars de cultuurhistorie weer goed 'afleesbaar' wordt. Het terrein was vanaf 1938 grotendeels van Defensie en

is in 2006 overgedragen aan Staatsbosbeheer.

De dubbele naam van het gebied is ontleend aan het eikenstruweel met kronkelige uit één stobbe gegroeide stammen (strubben) in het noordelijke deel en aan de familie Kniphorst, die rond 1850 het zuidelijk deel verwierf om daar heidevelden te ontginnen. De strubben zijn ontstaan omdat schapen de eikentwijgen voortdurend afknabbelden. Sinds enkele jaren loopt er weer een gescheperde schapenkudde in het terrein. Boswachter Kees van Son: "We proberen zo het proces van strubbenvorming weer opnieuw op gang te brengen. Rondom oude strubben halen we ook opslag weg om daarvoor ruimte te creëren. We houden rekening met de landschappelijke en ecologische kwaliteiten – maar de cultuurhistorie is in dit gebied leidend en de natuur volgend en dat is iets nieuws bij Staatsbosbeheer." De strubben en andere sporen geven het noordelijk deel een mysterieuze sprookjesachtige uitstraling en er is een 'energetische werkgroep' actief – in goede verstandhouding met Staatsbosbeheer.



(foto's: Klaas van Dort)



Korstmossen op muur van Fort bij Vechten (boven) en (onder) Fort Ruigenhoek: Rode kalksteenkorst met fraai oranje apotheciën op een grijs thallus.

Boomkikkers uitgezet

De Boomkikker (*Hyla arborea*) is een van de sterkst bedreigde amfibieën en heeft een hoge beschermingsstatus. Nadat de daarvoor nodige ministeriële ontheffing werd verkregen is in 2009 een herintroductieproject voor deze soort gestart in Noord-Brabant. Staatsbosbeheer nam het initiatief en in samenwerking met onder andere Brabants Landschap en Natuurmonumenten kreeg het project vorm. Het heeft een looptijd van vijf jaar en omvat het op vier locaties uitzetten van jonge kikkers die uit larven zijn grootgebracht. De larven zijn afkomstig van een grote Noord-Brabantse populatie. In 2009 zijn in twee van de geselecteerde doellocaties elk ca. 300 kikkertjes uitgezet. Boomkikkers geven concerten vanaf de eerste zwoele lenteavonden in april – maar het zal pas later in het jaar duidelijk worden of de uitgezette kikkertjes zich voortplanten. Mireille Oonk, ecooloog bij Staatsbosbeheer: "We zijn natuurlijk heel benieuwd of onze inspanningen uiteindelijk resulteren in hervestigingen van de soort. Herstel van de populaties op deze vier locaties vormt echter ook een graadmeter voor de staat van de gebieden waar hard is gewerkt aan herstel van landschap en natuur". Wordt vervolgd!